

DOI: <https://doi.org/10.31318/2786-8877.8.2025.355624>

УДК 78:821.112.2(437)Кафка:78.071.1(045)

ШИНКАРЕНКО В. С.

Київська муніципальна академія музики імені Р. М. Глієра;
викладач кафедри теорії музики (Київ, Україна).

Shynkarenko, Viktoriia. R. Glier Kyiv Municipal Academy
of Music; Lecturer at the Department of Music Theory (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7268-864X>

karelvikcomposer@gmail.com

АКТУАЛЬНІСТЬ ІДЕЙ ФРАНЦА КАФКИ У ТРИЛОГІЇ «КАВКА» ВІКТОРІЇ ШИНКАРЕНКО

THE RELEVANCE OF FRANZ KAFKA'S IDEAS IN THE TRILOGY "KAVKA" BY VIKTORIYA SHYNKARENKO

Франц Кафка — митець, який жив на зламі століть (1883–1924). У своїй творчості він порушив актуальну для того періоду проблематику неповторності буття людини, осмислюючи питання: хто така людина, що визначає її сутність, як вона змінюється під впливом життєвих випробувань і системних процесів, як сприймає власну трансформацію та чи можливо повернути втрачене — тіло, розум, саму повноту життя [Кривцов].

Після початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року, коли питання людського буття набуло особливої гостроти й досягло кризового рівня, значно посилюється смисловий та філософський зв'язок між першою чвертю ХХ і ХХІ століть.

Показовими є паралелі між цими історичними періодами: і тоді, і нині поширюються пандемії, ведуться війни, відбуваються політичні маніпуляції людськими долями, піддаються випробуванню моральна й фізична стійкість

людини. Як наслідок, ці процеси спричинили загострення глобальних криз, зокрема культурної, та започаткували формування нового світового укладу.

Актуальність ідей творчості Ф. Кафки знайшла втілення в оперній трилогії «Кавка» Вікторії Шинкаренко за романами «Процес», «Замок» і новелою «Перетворення». Назву трилогії обрано не випадково — вона має символічний характер. Прізвисько Кафка — чеського походження, а слово *kavka* у перекладі означає «галка»: «Галка, яка втратила крила...» — так писав про себе Ф. Кафка.

Наявність у трилогії трьох вимірів — нижчого («Процес»), земного («Перетворення») й небесного («Замок») — окреслює координати протагоніста в тій віртуальній реальності, до якої він потрапляє. Йому здається, що будь-якої миті можна вирватися звідти, прокинутися від жахливого сну й повернутися до колишнього спокійного, впорядкованого, мирного життя. Однак цього не відбувається.

Сучасні українці здатні особливо гостро відчутися становище протагоністів: Йозефа К. із «Процесу», Грегора Замзи з моноопери «Перетворення» та землеміра К. із «Замку», — як і самого автора цих творів, Франца Кафки. Літературна критикиня з Києва Богдана Романцова у статті «Франц Кафка: єврей, чех, німець, жук» зауважує: «Мені подобається думати, що біографія Кафки робить життя кожного з нас трохи стерпнішим, навіть у довгі блекаути, навіть поруч із довбанутим сусідом-маніяком. Адже хай які неприємності в нас трапляються, завжди є Кафка, якому трохи гірше. Або який бодай зрозуміє нас» [Романцова]. Кафкіанській тривимірності можна надати особливої актуальності сьогодні, адже розміщення протагоніста у трьох вимірах не залежить від часу. Тож такі сценарії можуть повторюватися знову і знову — чи в першій чверті ХХ століття на вулицях Праги, чи в будь-якому українському місті або селі в умовах повномасштабного вторгнення Росії в Україну.

У процесі дослідження творчої спадщини Ф. Кафки особливу увагу привертає той факт, що деякі твори, зокрема основні — романи «Процес», «Замок» і новела «Перетворення», об'єднані у трилогію «Кавка», — розпочинаються запитанням. Наприклад, у «Процесі» Йозеф К. запитує: «Хто ви?» — коли до його кімнати заходять судові виконавці:

Йозеф К.
Josef K.

mp
Хто ви та - кі?
Kdo _____ jste?

У моноопері «Перетворення» першою думкою Грегора Замзи були слова «Що зі мною сталося?» — у мить, коли він усвідомлює, що перетворився на страхітливую комаху:

Г. З.

f
Що зі мно-ю ста-ло-ся?

У «Замку» землемір К. запитує: «Хіба тут є замок? У яке село мене занесло?» — коли пізнього вечора прибуває за викликом Графа Вествеста:

К.

p
Хі - ба тут є За - мок?

Усі ці запитання протагоніст ставить чи то лежачи в ліжку, прокинувшись від неспокійного, схожого на непри- томність сну, чи після важкого пробудження. У такий спосіб, застосовуючи поетику сну як основний драматургічний прийом, Ф. Кафка показує, як можна спантеличити людину, акцентувати її слабкість, вразливість і незахищеність перед зовнішнім світом, особливо перед тими, хто ним керує. Важко знайти логічне пояснення таким подіям у творах Ф. Кафки — нас ставлять перед фактом. Б. Романцова у статті «Тут був Франц Кафка» пише: «Висновок із творів — та й особистого життя — Кафки досить невтішний: ми самотні

й не здатні на правдиву взаємодію з іншими такими ж самотніми істотами. Ми розщеплені й приречені на *кафкізацію*, тобто на абсурд. Часто нас судять і нами керують люди, яких ми навіть не бачимо, згідно з правилами, яких не знаємо. Але, зображаючи цей темний світ, Кафка також нагадує, що ми самі його створили. А значить, здатні змінити на краще» [Романцова].

Мабуть такі ж відчуття сповнюють чи не кожного українця, і такі ж запитання постали не лише 24 лютого 2022 р., коли рано-вранці пролунали перші сирени й вибухи, які сповістили про напад росії на Україну, а й зараз 2024 року, та навіть раніше — у, здавалося б, далекому 2014 році. Тоді українці були змушені покинути свої домівки, опинившись у безвихідному становищі, поставлені перед фактом. І тоді, і тепер Ф. Кафка зі своєю проблематикою залишається непохитно актуальним.

Такою ж непередбаченою є зав'язка сюжету камерних опер трилогії «Кавка». Ця раптовість подається одразу, з перших моментів — зненацька, різко, майже як «пісок у вічі». Композиторка зберегла цей драматургічний прийом, адже він зумовлений його наявністю в літературних першоджерелах. Парадокс полягає в тому, що з таким початком виникає відчуття не зав'язки, а радше висновку чи найвищої точки — кульмінації, якою розпочинаються як кожна з трьох камерних опер трилогії «Кавка», так і їхні першоджерела — «Процес», «Перетворення», «Замок». Причини й логічні передумови подій, що формують цей початок, залишаються поза нашою увагою, недосяжними для прочитання. Вони не розкриваються, та й узагалі виникає сумнів, що їх мали нам показувати. Ці сцени ніби залишено за кулісами, вилучено, як кадри, не призначені для показу в кінотеатрі, — режисерську ж версію буде оприлюднено невідомо коли.

Сьогодні, щодня і щомиті, кожен українець через безперервні атаки відчуває на собі ефект своєрідної віртуальної реальності — участі у грі, у якій найважливішим є зберегти

себе. Вона ніби не має кінця, або ж цей кінець прихований серед лабіринтів подій, серед безлічі перехресних шляхів і рішень, що могли б вивести на фінішну пряму. Попри все зло й ті наміри ворога, об'єктом яких ми є вже третій рік для ворога, кожен українець намагається віднайти світло і рухатися до нього, нести його в собі, бути щасливим у моменті, долаючи синдром відкладеного життя.

Список використаних джерел

1. Кривцов М. «Я поверну собі своє життя, обіцяю...» : [допис у Facebook]. URL: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100011994764563> (дата звернення: 19.09.2024).

2. Романцова Б. Франц Кафка: єврей, чех, німець, жук. *Lektūra* : проєкт Goethe-Institut. URL: <https://www.goethe.de/prj/lek/uk/chy/fk.html> (дата звернення: 19.09.2024).

Романцова Б. Тут був Франц Кафка. *Lektūra* : проєкт Goethe-Institut. URL: <https://www.goethe.de/prj/lek/uk/dos/fk.html> (дата звернення: 19.09.2024).